

هدف کلی : آشنایی با نمونه های فرهنگ جهانی

اهداف جزئی : جهان گشایی و امپراتوری - امپریالیسم و استعمار .

مفاهیم اساسی : جامعه تغلب - فرهنگ سلطه و استکبار - غلبه نظامی - غلبه فرهنگی - هضم و جذب فرهنگی - امپریالیسم - فرهنگ جدید غرب - امپریالیسم سیاسی - امپریالیسم اقتصادی - امپریالیسم فرهنگی - استعمار - استعمار نو - استعمار فرانو .

معانی لغات درس :

لغت	معنی	لغت	معنی	لغت	معنی
مقهور	شکست خورده	هضم	جذب شدن	کودتای نوژه	* معنی
چیره	مسلط - پیروز	مغلوب	شکست خورده	دولت دست نشانده	دولت مطیع و فرمانبر
بقا	ادامه - استمرار	تصرف	تسلط - تملک اشغال	شیخون فرهنگی	* معنی
رشک	حسادت	جامعه مسلط	جامعه حاکم و فرمانروا	ناتوی فرهنگی	* معنی
تقریر	بیان - گفتار	به بند کشیده	اسیر کردن	خنثی	بی فایده
موجز	خلاصه - کوتاه	شرایط مساعد	شرایط مناسب	ترسیم	رسم کردن

* کودتای نقاب (یا سرزازه « نیروی قیام کننده ایران بزرگ ») که بعدا به نام کودتای نوژه معروف شد ، حرکتی نظامی بود که چندی پس از به قدرت رسیدن نظام جمهوری اسلامی در ایران ، توسط تنی چند از افسران ارتش شاهنشاهی ایران و با تمرکز افسران نیروی هوایی شاهنشاهی برای بازگرداندن محمد رضاشاه پهلوی و شاهپور بختیار و حذف سید روح الله خمینی و نابودی نظام نوپای جمهوری اسلامی ، با فرماندهی سپهبد سید سعید مهدیون و سرتیپ آیت محققى طرح ریزی شده بود . (منبع ویکی پدیا)

* یک نوع تاکتیک جنگی است که در آن سعی می شود با تمام سرعت و به صورت ناگهانی بر دشمن حمله شود .

ناتوی فرهنگی به روایت مقام معظم رهبری : بعد از پایان جنگ سرد و حذف تهدید نظامی شوروی که هدف اصلی آن شکل گیری ناتو بود ، بسیاری از آگاهان استمرار حیات ناتو را غیر ضروری دانستند . اما از آن جایی که سیاست خارجی ایالات متحده آمریکا بر اساس یک دشمن و تهدید خارجی استوار است با تئوریزه کردن فضای بعد از جنگ سرد بر مبنای جنگ تمدن ها نه تنها استمرار حیات ناتو با ماهیت نظامی را ضروری دانستند بلکه با توجه به چالش جدید غرب در مقابل بیداری جهان اسلام ، شاهدیم که دنیای غرب باز هم همچون گذشته با سردمداری آمریکا به صورت غیر رسمی ، سازمانی را در حوزه ی فرهنگ ایجاد کرده که به تعبیر مقام معظم رهبری می توان آن را ناتوی فرهنگی نام گذاشت . (منبع : سایت ویستا) .

..... مقدمه ..... صفحه ۱۹ .....

● فارابی در گونه شناسی جوامع یکی از انواع جامعه را **جامعه تغلب** می نامد . در این جامعه مردم برای غلبه یافتن بر ملت‌های دیگر همکاری می کنند . و همه آنها شیفته غلبه بر ملت‌های دیگر می شوند . و هدف آنها **خوار و مقهور** کردن دیگران است . آنها نمی خواهند ملت شکست خورده مالک جان و مال خود باشند چنین مردمی دوست دارد بر یکایک مردم خود نیز چیره شوند اما چون برای **بقای خود و غلبه بر ملت‌های دیگر** به یکدیگر نیاز دارند به ناچار از غلبه به یکدیگر خودداری می کنند . چنین مردمی تصور می کنند فقط خودشان **پیروز و خوشبخت اند** و مورد **حسادت** دیگر ملت‌ها قرار گرفتند و از همه ملت‌ها **برترند** . آنها ملت‌های دیگر را **خوار و بی ارزش** می دانند . اینگونه اندیشه در آنها **حس خودخواهی** تقویت می شود و میخواهند همواره مورد **ستایش**

دیگران واقع شوند. و گمان می کنند ملتهای دیگر نتوانستند به این موقعیتی که آنها بدست آورده اند برسند و یا چنین سعادت را نمی شناسند.

● این نوع فرهنگها در محدوده مرزهای جغرافیایی و قومی خود باقی نمی مانند چون **نگاه سلطه جویانه** به دیگر ملتها دارند اگر این فرهنگها در راه جهانی شدن گام بر دارند این آثار و نتایجی نظیر: تسلط بر جوامع ضعیف - غارت منابع ملتها - تحقیر دیگر ملتها و موجب قطبی شدن جهان به همراه خواهد داشت.

جهان گشایی و امپراتوری ..... صفحه ۲۰ .....

● برخی از جوامع و فرهنگها سلطه بر جوامع دیگر را ارزش اجتماعی برتر می دانند. مانند **فرهنگ سلطه و استکبار** که امپراتوری های بزرگی را از طریق کشورگشایی با کمک قدرت نظامی و حضور مستقیم سربازان پیروز تشکیل دادند. (**مدینه تغلب**)

● جهانگشایی و امپراتوری خسارت های اقتصادی و انسانی فراوانی به همراه می آورد: به آتش کشیدن تخت جمشید توسط اسکندر مقدونی (**خسارت اقتصادی**) حمله مغول که برخی شهرها را از دم تیغ گذراند (خسارت انسانی) «نقل یکی از اهالی بخارا که در تهاجم مغول جان سالم به در برده و به خراسان گریخته بود چون حال بخارا از او پرسیدند: جواب داد: آمدند و سوختند و کشتند و بردند و رفتند. (**خسارت انسانی و اقتصادی**)».

● **آیا غلبه نظامی همواره با غلبه فرهنگی همراه است؟** خیر. در گذشته تاریخی همواره اقوامی بودند که بر ملتهای دیگر غلبه کردند و آنها را شکست دادند اما نتوانستند فرهنگ خود را گسترش دهند و یا تاثیری بر فرهنگ ملت مغلوب نگذاشتند.

● **مثال:** مغولان با قدرت نظامی خود مناطق وسیعی از جهان را مانند هند - ایران - چین اشغال کردند اما نتوانستند فرهنگ خود را گسترش و جهانی کنند چون فرهنگ آنها **قومی و قبیله ای** بود و شایستگی جهانی شدن نداشت. و این در حالی بود که بر فرهنگ ملت شکست خورد نیز تاثیر نگذاشتند بلکه تحت تاثیر فرهنگ ملت مغلوب قرار گرفتند و هویتی **چینی - هندی** و **ایرانی** پیدا کردند و به صورت **سه حکومت مستقل** در آمدند.

● ایرانیان باستان در دوره سلوکیان اگرچه با داشتن فتوحاتی مرز جغرافیایی خود را گسترش دادند اما این جهان گشایی موجب جهانی شدن فرهنگ آنها نشد.

● ملتی که در اثر تهاجم نظامی شکست خورده اگر هویت فرهنگ خود را حفظ کند با ضعیف شدن قدرت نظامی مهاجم می تواند استقلال سیاسی خود را به دست آورد و اگر از فرهنگ غنی و قوی برخوردار باشد می تواند قوم مهاجم را درون فرهنگ خود هضم و جذب کند.

تحلیل کنید

..... صفحه ۲۲ .....

به نظر شما فرهنگ سلطه به دنبال چه نوع تاثیرات فرهنگی بر جوامع مغلوب است؟ چرا؟

جواب: هدف فرهنگ سلطه نابودی فرهنگ مغلوب و جایگزین کردن فرهنگ خود است. متقابلاً جامعه مغلوب برتری فرهنگ غالب را می پذیرد و هویت خود را در سایه آن فرهنگ می سازد.

امپریالیسم و استعمار ..... صفحه ۲۲ .....

● **فرهنگ جدید غرب:** اروپا در پنج قرن اخیر، کانون شکل گیری فرهنگ جدیدی است که آن را فرهنگ غرب می شناسیم. فرهنگ غرب در این مدت، اشکال مختلفی از سلطه را پدید آورده است.

- **امپریالیسم:** از امپراتوری گرفته شده است و دارای سه نوع سیاسی، اقتصادی و فرهنگی است.
- **امپریالیسم سیاسی:** با اشغال نظامی جوامع ضعیف شکل می‌گیرد.
- **امپریالیسم اقتصادی:** زمانی به جود می‌آید که قدرت اقتصادی کشوری بازارها و مواد اولیه کشوری دیگر را تصرف می‌کند.
- **امپریالیسم فرهنگی:** هنگامی که مقاومت فرهنگی جامعه‌ای که مورد هجوم نظامی و اقتصادی قرار گرفته فرو بریزد و برتری فرهنگی آن جامعه مسلط را بپذیرد.
- **استعمار:** به معنی اشغال نظامی و سیاسی یک سرزمین خارجی است. در استعمار به کشور **فاتح** دولت استعماری و به کشور به **بند کشیده** مستعمره می‌گویند. استعمار نوعی جهان‌گشایی و امپراتوری است که از قرن **پانزدهم** توسط اروپائیان آغاز شد و در قرن **نوزدهم** به اوج رسید. در این مدت، تصرفات اروپائیان از **۳۵ درصد** کره‌ی زمین به **۶۷ درصد** رسید.
- **دلیل موفقیت‌های استعمار در این دوران:** پیشرفت در زمینه‌های دریانوردی - فنون نظامی و اقتصاد صنعتی بود.
- استعمار اروپایی در سده‌ی **هفدهم و هجدهم** م **بزرگترین برده‌داری** را در تاریخ بشریت را برپا کرد.
- اروپاییان در هجوم به قاره آمریکا برای تأمین سلطه خود، به نسل‌کشی و از بین بردن ساکنان بومی پرداختند. به طور مثال در یک دوره ۵۰ ساله پانزده میلیون سرخ‌پوست را از بین بردند و مناطقی مثل هائیتی - کوبا - نیکاراگوئه و سواحل ونزوئلا را خالی از جمعیت کردند.
- **استعمار نو:** پس از شکل‌گیری نهضت‌های استقلال‌طلبانه توسط کشورهای مستعمره به وجود آمد.
- روش‌های استعمار نو: **۱-** استفاده از مجریان بومی و داخلی کشورهای مستعمره توسط دولت‌های استعماری برای رسیدن به اهداف استعماری خود. **۲-** استفاده از کودتای نظامی توسط دولت‌های استعماری به منظور به قدرت رساندن نیروهای وابسته به خود در جوامع مستعمره. مانند دو کودتای موفق الف (کودتای انگلیسی سوم اسفند ۱۲۹۹ به منظور به قدرت رساندن رضاخان و ب) کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ به منظور به قدرت رساندن محمد رضا شاه پهلوی و یک کودتای شکست خورده به نام کودتای آمریکایی - انگلیسی نوژه که به قصد ضربه زدن به انقلاب اسلامی طراحی شده بود. **۳-** دولت‌های استعماری به کمک قدرت اقتصادی خود و با استفاده از نهادها و سازمان‌های سیاسی و اقتصادی بین‌المللی و از طریق دولت‌های دست‌نشانده، به کنترل بازار و سیاست کشورهای مستعمره می‌پردازند.
- **استعمار فرانو:** در این نوع استعمار از ابزارهای فرهنگی به ویژه رسانه‌ها و فناوری اطلاعات استفاده می‌شود. مثال: جایگزینی زبان انگلیسی به جای زبان هندی در هند در سال ۱۸۳۶ م. استفاده از ابزار رسانه‌ای در قالب بازی‌های رایانه‌ای؛ بازی رایانه‌ای که در آن حمله به ایران، بخش‌هایی نزدیک به قله دماوند، صحرایی نزدیک به تهران و مناطقی از تهران شبیه سازی شده است.
- **مقایسه استعمار، استعمار نو و استعمار فرانو:** در **استعمار قدیم** استعمارگران و مجریان حضور مستقیم دارند. در **استعمار نو** استعمارگران حضور پنهان اما مجریان حضور آشکار دارند اما در **استعمار فرانو** حضور هر دو پنهان است.
- جهان غرب در استعمار فرانو **هویت فرهنگی** جوامع را هدف قرار می‌دهند یعنی به عقاید و ارزش‌های آنها را مورد هجوم قرار می‌دهند و عقاید و ارزش‌های خود را تبلیغ و جایگزین می‌کنند.
- مردمی که برتری فرهنگی جهان غرب را بپذیرد هویت خود را در سایه جهان غرب جستجو می‌کند و مسیر جهان غرب را می‌پیماید.

مفاهیمی چون تهاجم فرهنگی ، شبیخون فرهنگی و ناتوی فرهنگی به کدام یک از مراحل استعمار مرتبط اند ؟ به نظر شما کشور ما برای مقابله با این شکل از استعمار چه ظرفیت هایی دارد ؟

جواب :

این اصطلاحات مترادف اصطلاح امپریالیسم فرهنگی و به استعمار فرانو اشاره دارد و به معنی اعمال قدرت به منظور اشاعه ارزش های فرهنگی امپریالیسم در میان ملل جهان سوم و خفه کردن فرهنگ این ملتهاست . به عبارت دیگر به این معناست که یک مجموعه سیاسی یا اقتصادی برای اجرای مقاصد خود و اسارت یک ملت ، به بنیان های فرهنگی آن ملت هجوم می برد و باورهای تازه ای را به زور به قصد جایگزینی با فرهنگ و باورهای آن ملت وارد کشور کند .

کشور ما دارای فرهنگ ایرانی - اسلامی غنی با جوانانی غیور و با عزت است که با تلاش و برنامه ریزی صحیح می توانند در حفظ فرهنگ خود و مقابله با استعمار بکوشند .

انواع استعمار	ابزارها	حضور استعمار و مجریان
استعمار قدیم	نظامی	هر دو آشکار
استعمار نو	تهدید نظامی ، اقتصادی و نفوذ سیاسی	استعمار گران پنهان - مجریان آشکار
استعمار فرانو	نفوذ علمی ، فرهنگی و رسانه ای	مجریان و استعمارگران هر دو پنهان